

Анастасія, 10 клас, «Захист честі, гідності і ділової репутації людини в Україні та Європі: порівняльна характеристика»);

- спільні учнівсько-вчительсько-батьківські дослідницькі Інтернет-проекти «Традиції шкільного самоврядування в Україні», «Внесок українських письменників у розбудову демократії в Україні», «Виховання демократичних цінностей через патріотичні пісні», «Права і свободи людини і громадянина»;

- години психолога з тем: «Навчаємось взаємодії», «Я вмію говорити «Ні», «Лідер та влада» та ін.

Результати поточного моніторингу рівня вихованості всіх компонентів культури демократизму старшокласників виявили їх позитивну динаміку.

### **Список використаних джерел:**

1. Назаренко Г.А. Методологічні засади виховання культури демократії старшокласників в умовах модернізаційних суспільних змін / Галина Анатоліївна Назаренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2012. -№1. – С.17-20

2. Назаренко Г.А. Основні результати концептуально-діагностичного етапу дослідно-експериментальної роботи з виховання культури демократизму старшокласників / Галина Анатоліївна Назаренко // Матеріали III Міжнар. Форуму [«Особистість в єдиному освітньому просторі» ], (Запоріжжя, 26-29 квітня 2012 р.). – С.96-99

**Пахолок Р.І.**

*аспірант,*

*Тернопільський державний педагогічний університет  
імені Володимира Гнатюка*

## **ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО ДУХОВЕНСТВА У РОЗВИТОК ЧОЛОВІЧОЇ ОСВІТИ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ XIX ст.**

У сучасних умовах суспільних перетворень особливої актуальності набуває питання навчання й виховання особистості, здатної самореалізуватися, зайнятим достойне місце у змінному соціумі. В усі часи, починаючи від античності, найбільшим скарбом держави вважали освіченого вихованого юнака. Коли ж держава не могла повною мірою забезпечити освітні потреби чоловічої молоді, цю прогалину

заповнювали культурно-просвітні організації, релігійні діячі. Для прикладу охарактеризуємо внесок українського духовенства у розвиток чоловічої освіти в Галичині на початку XIX ст.

У цей період економічне становище погіршилося як в Австрії, так і на західноукраїнських землях. 17 серпня 1805 р. вийшов шкільний закон, відомий під назвою «Політична устава шкільна». Закон встановив шкільну повинність: хлопці до 18 років (1823 р. встановлено до 15 років) повинні певну кількість годин на тиждень виділяти на шкільну науку. Також законом відведено першочергове значення релігії, а гімнастику не введено до навчального плану, позаяк визнано неморальним предметом [5, с. 501]. Згідно з цим законом засновувалися нові типи навчальних закладів, започатковувалася професійна підготовка вчителів, створено органи нагляду над школами. На місцевих парохів покладено обов'язки контролю викладання предметів, методики навчання, роботи вчителя, поведінки учнів. Задля покращення якості навчання діяльність парохів та вчителів контролював декан. Найвищий нагляд за навчанням здійснював консистор, а за утриманням шкіл та вчителів – політична влада. Шкільне законодавство кінця XVIII – середини XIX ст. призвело до збільшення кількості хлопців, що навчалися, сприяло розширенню шкільної мережі.

Незважаючи на прийняті закони, кількість українських шкіл зростала дуже повільно. Цісарський рескрипт від 18 червня 1813 р., який зазначав, що навчання у сільських школах має відбуватися рідною мовою, як і шкільний статут 1787 р., залишалися лише декларацією.

Задля підняття ролі освіти серед українського народу перемишльський єпископ М. Левицький разом із референтом шкільних справ при перемишльській консисторії І. Могильницьким ініціюють боротьбу за визнання української мови крайовою мовою для Галичини. Їхні дії наткнулися на рішучий спротив з боку польського громадянства. Однак у складних умовах протистояння М. Левицький зумів заснувати 383 парафіяльні школи у Перемишльсько-Самбірській єпархії, піклувався про видання для них підручників. Це було особливо важливо, зважаючи, що тоді не було ніяких підручників для українських народних шкіл [3, с. 1268-1269]. У 1815 р. М. Левицький видав підготовлений І. Могильницьким катехизм «Наука християнская». а згодом у 1816 р. написаний цим же автором «Буквар славенського язика» – перший український буквар для народних парафіяльних шкіл у Галичині. Обидві книги були надруковані зрозумілою для простого народу українською мовою в Будапешті (що на той час називався ще Будою). Львівська митрополича консисторія курендою від 20 червня 1816 р. зобов'язувала деканів купувати катехизм І. Могильницького та користуватися ним у всіх церквах. Згодом підручник набув популярності в обох галицьких єпархіях – Перемишльській і Львівській. І. Могильницький багато спричинився до розвитку чоловічої освіти в краї. Так, ще 1806 р. за його

клопотанням у с. Дроздовичі (Львівська обл.) організовано першу в тій окрузі народну школу. Це створило контраст: у навколишніх деканатах діти не знали грамоти, а у його Нижанківському – вміли читати і писати майже всі. До того ж, навчалися з написаного отцем-деканом і виданого за його кошти підручника «Катехизм». М. Циб наголошує, що така діяльність у тогочасній Галичині не була звичним явищем: ініціатор такого рівня освітніх справ повинен був мати надзвичайно глибоке усвідомлення ролі освіти в духовному і практичному житті людини, а також уміння утворювати відповідні структурні та організаційні інституції. Після його 14-річної праці у 697 приходах єпархії функціонувало 385 приходських шкіл, 24 тривіальні. Уже тоді в Перемишлі творилися зразки, за якими пізніше працювала вся Галичина [6, с. 24].

Будучи ректором дяко-вчительського інституту в Перемишлі, І. Могилянський заснував першу на західноукраїнських землях культурно-освітню громадську організацію, своєрідне видавництво – «Товариство галицьких греко-католицьких священиків для поширення письмами просвіти і культури серед вірних» (1816-1817), яке на п'ятдесят років випередило засноване у 1868 р. товариство «Просвіта» у Львові [7, с. 175]. Метою товариства проголошено видання українських загальноосвітніх та релігійних книжок. З 1817 р. І. Могилянський працював інспектором шкіл перемишльської єпархії, звертаючи особливу увагу на поширення мережі українських народних шкіл [6, с. 26]. Як стверджує С. Шах, саме ці дві дати – 1815 р. і 1816 – рік Віденського конгресу – є переломними в національному житті Галичини і вони започатковують українське національне відродження. Церква, духовенство стають засновниками й опікунами чоловічих навчальних закладів [7, с. 174].

1818 р. відбувся перемишльський синод під проводом митрополита М. Левицького, на якому, крім іншого, прийнято постанову про заснування парафіяльних шкіл та здійснення навчання в них українською мовою. У рішеннях синоду констатувалося високий рівень неписьменності серед українців, обґрунтовано чинники, що зумовлюють потребу парафіяльних шкіл [1, с. 77]. Таким чином, уже в 1818 р. в перемишльській єпархії спостерігаємо такий стан народного шкільництва: крім головної в Лаврові (при монастирі оо. Василіян) були в єпархії школи двох типів: краєві в кількості 28, в яких була вже систематизована вчительська зарплата; школи, засновувані з громадського фонду, які затвердив державний уряд – їх було 383. Були ще школи, які уряд не затвердив, на кшталт приватних [Шах С. Львів....с. 172]. Однак рішення синоду, як і державна підтримка, не змінили ситуації: перші три десятиліття XIX ст., як зазначав С. Єфремов,

були в Галичині «цілком мертвим і глухим часом», проголошене право вчити рідною мовою «залишилось на папері» [2, с. 325-326].

У 1818 р. новий влади́ка І. Снігурський шкільним інспектором Перемишльської єпархії призначив І. Могильницького. Першим практичним кроком його діяльності знову стає створення умов для вишколу вчительських кадрів. Так, у 1818 р. Синод Перемишльської єпархії схвалює написаний ним статут новоствореного дяко-вчительського інституту. Справжньою революцією називає М. Циб запровадження в цій навчальній установі предмету «Руський правопис». На практиці це означало повернення до шкіл русько-української мови. І. Могильницький, мабуть, і не знав, що є першим у всій Україні автором національної революції [6, с. 26].

І. Могильницький підготував і видав низку практичних підручників українською мовою для народних шкіл: «Буквар славно-руського язика» (вид. 1816, 1817, 1819, 1826, 1827 pp.), «Катехізіс малий» (1817р.) [4, с. 1633-1634]. Його катехизм, написаний тодішньою народною мовою, давав змогу не тільки священикам навчати, а й вірним самостійно використовувати його для своєї духовної користі [6, с. 25].

Для вирішення питання мови викладання у школах уряд доручив губернії скликати шкільну комісію з участю архієпископів, яка прийняла рішення в усіх народних школах навчання вести польською мовою. Одним із аргументів на користь польської мови комісія зазначила, що, крім букваря та катехизму, українською мовою немає жодних інших книжок [5, с. 502]. Боляче сприйнявши ці зауваження, І. Могильницький почав писати граматику рідної мови, яку завершив 1823 р. Своєрідною передмовою до цієї граматики мало бути його окреме дослідження про українську мову «Відомість о руськім язиці», де він рішуче виступив в обороні самостійності української мови як у відношенні до московської, так, тим більше, – польської мови. Однак граматика І. Могильницького не вийшла свого часу друком, а його розвідка про українську мову вийшла польською в 1829 і 1837 роках. У 1848 р. виникла потреба передрукувати її [4, с. 1634].

Отже, на початку ХІХ ст. боротьбу за чоловічі українські школи вело, в основному, патріотично налаштоване духовенство: уже згадувані М. Левицький, І. Могильницький, а також єпископ Іван Снігурський, професор і ректор греко-католицької духовної семінарії у Львові Іван Лаврівський, автор граматики української мови Йосиф Левицький, етнограф і філолог Йосиф Лозинський, історик Антін Добрянський та інші. Їхні національні й культурницькі надбання черпатиме «Руська трійця» та весь «Галицький П'ємонт».

### Список використаних джерел:

1. Єпархіяльний синод, що відбувся у Перемишлі 10-го травня 1818 р. // Дух і ревність. Владика Снігурський та інші перемишляни / упор. Володимир Пилипович. Перемиська бібліотека Перемиського відділу Об'єднання українців Польщі. Т. 2. – Перемишль – Львів, 2002. – С. 64-77.
2. Єфремов С. Історія українського письменства / Сергій Єфремов. – К. : Український учитель, б. р. – 466, XVI с.
3. Левицький Михайло // Енциклопедія українознавства : у 12 т. / за ред. В. Кубійовича [репринтне відтворення видання 1955-1984 років]. – Львів : НТШ. – Т. 4. – 1994. – С. 1268-1269.
4. Могильницький Іван // Енциклопедія українознавства : у 12 т. / за ред. В. Кубійовича [репринтне відтворення видання 1955-1984 років]. – Львів : НТШ. – Т. 5. – 1996. – С. 1633-1634.
5. Сірополко С. Історія освіти в Україні / підготував Ю. Вільчинський. 2-ге вид. – Львів : Афіша, 2001. – 664 с.
6. Циб М. Отець Іван Могильницький – провісник національного відродження Галичини / Микола Циб // Слово. – 2010. – № 4. – С. 24-26.
7. Шах С. Львів – місто моєї молодости (Спомин присвячений Тіням забутих Львов'ян) Ч. I і II / Степан Шах. – Мюнхен : Християнський Голос, 1955. – 267 с.

**Пилипенко С.І.**

*студентка,*

*Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж імені І.Я. Франка*

### **ПРИНЦИП ГУМАНІЗМУ ЯК ДОМІНАНТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У сучасних умовах демократизації та гуманізації українського суспільства першочерговим завданням освіти є виховання всебічно розвиненої, творчо мислячої людини. Справжнім багатством кожної держави є людина, творча особистість з властивим їй прагненням до краси і самовираження, із свідомим ставленням до навколишнього середовища. Людина невід'ємна від природи. Їй ми завдячуємо своїм існуванням, досконалістю, силою й красою. Проте на сьогоднішній день навколишнє середовище зазнає певних змін і потребує особливо дбайливого ставлення.